

DOBOSS GYULA

Árulás

(A nagy Felügyelő, TD emlékére)

Hajdan madarak vettek körül. Iyen mondatról sokaknak Tandori Dezső juthat eszébe. A madaras zseni kutatója, a szorgos irodalomtörténész számára persze nem kötelező, de nem is árt, ha van fogalma a madarokról. Kicsit vissza kell mennünk az időben, néhai pompás postagalambjaimhoz. Akkoriban őket gimnazista zsebpénzből meg lehetett venni, ma egy jobb tenyésztojó ára sebészfőorvosi havi jövedelem. Képzeld, egyik madaram országos szépségversenyt nyert! Több Berlinből jött haza, jó idővel, kedvencem Brnóból zuhant a fészkére széthasított beggyel – amit a szomszéd gyerek közönséges cérnával összevarrott –, életben maradt a sebesült. Ez a galambászat. Az eget bámulva rohagáltunk utánuk Zoli barátommal, aki fiatalon meghalt. Biztos vagyok benne, hogy az orvosok elbasztak valamit. Pöpi is eszembe jut, köpcös fiú, az agyával volt baj. Szemben lakott velünk, a töltés túloldalán, a mesebeli nagy kert fölött, ott a nádas, a törökkori Csinsca-árok tarajos góttékkal, teknőcökkel, békákkal, kegyetlen kamaszként lövöldöztem rájuk, fölfordultak, kifordult a belük, szemük. Nem is tudom, hogy az ember hogyan képes ilyesmire. Mert fiatal, amikor még semmit nem mérleget? Hiszen, ha valaki meg akar enni egy békát, akkor értem, ha valamit nagy teljesítmény eltalálni harminc méterről, de közléről, erős légpuskával, a parti sárban gyanútlanul lüktető varangyot hátba löni! Hagyjuk...

Szóval, azok a postagalambok az én nem könnyű kamasz- és ifjúkoromnak a mentsvárai, micsodái voltak. Ők mentettek meg sok mindentől, talán öcsémet is, talán édesanyámat is. Barátom, a Benedek ezüstoffakó – ezek galambász szakkifejezések – Benedektől származik, színe ezüstös, pirosas, kicsit fakó színű. Nagyon okos, nagyon szép. Fiókaival itt-ott eredményeket értem el. Ő volt az apa. Benedek ezüstoffakó. Betotyogott a konyhába édesanyámhoz, aki régi típusú, fával, csutkával fűthető sparhelten főzött, a tetején vaskarikák voltak, ha többet tett rá, akkor gyengébben lobogott a tűz, ha kevesebb karikát, akkor erősebben, nincs kedvem ezt most elmagyarázni az utókornak. Szóval betotyogott Benedek a piros-drapp kopott kövezetű konyhába. Körbenézett, a tűzhöz nem ment közel, különben is nyár volt, de hát nyáron is kellett ebéd, kitotyogott vagy ha nem, édesanyám kizavarta – menj ki Benedek, menj most már ki –, akkor ő méltóztatott kiballagni. Most itt a másik szobában csipog és harsog egy papagáj. Csíp-csíp, csíp-csíp, ismerem ezeket a hangokat Dezsőtől. Sokszor beszélt ő erről. Beszélt? Irt. Aztán beszélt is, amikor elmondtam neki, hogy papagájom van, azt mondta: ezek Ausztrália verebei vagy az Amazonas verebei vagy nem tudom, szóval valaminek a verebei, lenézett plebejusai ezek a szegény kis hullámos papagájok, akik úgy elszaporodtak az egész világon. Aztán tanácsokat kértem tőle, miközben örjögő feleségeinkről beszélgettünk, hatalmasakat szenedve, röhögve és megpróbálva tapintatosnak maradni. Mellesleg kérdeztem tőle, baj, hogy nem iszik a papagáj? – Nem baj, majd fog – mondta a Madárzsoké. Baj ez? Baj az? Sok mindent kérdeztem. Mindenre bölcs válasza volt, amit hosszas tapasztalat érlelt meg. Na de mi az én árulásom? A madarakat csak elárulni lehet. Ők az ég szárnyas küldöttei vagy hogy mondja a Mester, kedves helyére hivatkozva. A kislányom – van egy nagy és egy kis... A kislányom imádjá a madarakat. Csodás történet: egy nyáron a Tisza-parton estefelé bementünk az ártéri kisházba, ő valamiért már lefeküdt, fáradt volt vagy unatkozott, betakarozott, hosszúhajú szép fejét a párnára tette és akkor a teraszon megjelent egy rigó. Hihetetlen: a rigó a teraszról beröp-pent a szobába egy polcra, onnan Emma párnájára. Emma mozdulatlanul és áhítattal feküdt, mellette fél méterre a rigó pisznogott, szétnézett, kirepült. Másnap visszajött, rászállt a gyerek kezére, beszélgettünk vele, nem részletezem, eddig is mesébe illő. Az is, ami tegnapelőtt történt. Húsvét! Imádkoznunk kellene, böjtölni, ehelyett zabálok, vedelek, borzalmasan élek. Tehát tegnapelőtt kinyitottam az ajtót – ez úgy kezdődik, mint Kosztolányi verse: *abbahagy-tam a munkát, ám a gép az agyban kattogva, zúgva nagyban* stb., írja a nagy linkóci, de zseniális poéta. Na, jó, most nem Kosztolányiról van szó, hanem hogy körülbelül este fél hatkor kinyitottam az ajtót, megjelent egy simakék, ez azt jelenti, hogy nem kovácsolt – ez is szakkifejezés –, tehát a szárnya kékes-szürkés, lent két fekete csap, tehát egy kékes szárnyú galamb. Gyönyörűek az ilyen postagalambok, a maszatos városi keverékek között is vannak túrhető kinézetűek, de hát ők, szegények, ahogy annak idején mondtuk, „surgelok”. A surgel azt jelenti a szlengben, hogy elfajzott, ez is az volt. A nyitott ajtón belépkedett, elég szép testalkatú, széles mellű, hegyes farkú, okos szemű, szép csőrű, szép homlokú. Bejött a szobába, csipegetett a szőnyegről, talált valamit, beljebb óvakodott, majd vissza. Ekkor észbe kaptam, hogy valamit itt tennem kéne, fogtam a cinkék téli szotyolás, mucimagos, hogy hívják ezt, napraforgó magos üvegét, szórtam egy kicsit a bejáratához, egy kicsit Emma tenyerére, a galamb felcsipegette a bejárati magokat, majd félve, először csak idegesen nyújtogatva a nyakát, utóbb, nem részletezem, evett a gyerek kezéből. Még tett egy kört a szobában és kísétált. Ez a csoda vagy az érdekesség, és most jön a disznóság. Másnap föl akartam menni a padlásra, hogy megnézzem, ott van-e. Ez, ez a galamb. Ott van-e a fészke, látom-e a fiókáit. Egy csomó jóézés, jóindulat volt bennem, de útközben kisiklott. Úgy kezdődött, hogy nem volt kulcsom a padláshoz. Azért elindultam és épp jött kifelé egy kétméteres, szekrény nagyságú pacák, nincs semmi baj ezekkel az emberekkel, erős, megbízható. Egy méter ötvenöt centis a felesége, ugyanekkora a lánya, valószínűleg ugrabugrál körülöttük, kiszolgálja őket, robotol, mint az állat, hogy el

Germán Fatime: Álarcosból

tudja tartani a családot. Szóval egy nagydarab, magas, vörösbarna, egészséges férfi. Mondom, kéne a padlás kulcsa, szét szeretnék nézni, mert... és itt kezdődik az aljasságom. Mert valami turbékolást hallok és félek, hogy a galambok ide szarnak, összefossák az erkélyt. Egy szó nem igaz ebből, nem ezt akartam megnézni, nem ez aggasztott, nem erre voltam kíváncsi, de hát én ilyen vagyok. Nem tudom mi ez. Megfeleléskényszer, legyek olyan, amilyet a többi ember elfogad, jónak tart. Nem óhajtanék különbözni nagyon, miközben tudom, hogy minden hiába. Na, följött velem a pirosposzsgás vadember, mentünk a billegő pallókon a százötven éves ház rejtélyes padlásán, itt-ott döglött, oszlásnak indult galambok, máshol már kiszáradt tetemek, ezek bent rekedtek, nem tudtak elrepülni, vagy azért, mert bezárták előlük a nyílásokat, erre unszoltam most én is ezt a pirosposzsgást –, vagy egyszerűen nem találták meg a kijáratot, bejöttek egy kis résen. Nem értem. Szörnyű! Szörnyű. Képzeld el, egy lény bemegy a kelepccéjébe. (Salinger, igaz?) Kóvályog a labirintusban, először csak éhes, később szomjas, már alig tud mozogni, haldoklik, döglődik, meglát egy pici kis fényt fent, de már nem tud fölrepülni, leesik, ráng egyet-kettőt, jönnek a patkányok, a kukacok vagy egyszerűen a száraz por, ami mindent elemészt. Lecsapjam? – kérdezi a pirosposzsgás, mert egyszer csak megjelent a simakék barátom, akit innen az erkélyemről ismerek, aki bejött a lányomhoz. És nem azt mondtam, hogy dehogyan! Hát ezt a galambot én szeretem! Miért bánanád? Hadd meneküljön ki legalább, ha a fiókái itt pusztulnak is, legalább ő hadd meneküljön meg. De nem ezt mondtam. Hagyd, úgyse találsz el. Belenyugodott. Mondta, hogy mindjárt fölhívja a házbizalmi, de egy telefon nem elég, én is értesítem, és akkor majd megigazítják a cserepet.

Es ha megigazítják a cserepet, akkor a galamb nem tud kimenekülni vagy ha éppen kint volt ennivalóért, mondjuk nálam vagy a szomszédban vagy a tónál vizet ivott, képtelen a fiókáihoz jutni, azok ott pusztulnak, csipognak, csivognak, nyiszognak, kityotyognak a fészkükből... Hát ez az árulás. Ez is az.

Vagy, amikor harmincéves korom körül, hogy vagány fickónak lássanak, elmentem mindenféle engedély nélkül, abszolút szabálytalanul vadászokkal a Hortobágyra vadkacsára. Hajnali háromkor kint kuksoltam a fűben a tóparton, fürtökben töröltem le az arcomról a fájdalmasan maró szúnyogokat. Na, mindegy. Kelt föl a nap, megjöttek a madarak, leejtettek, elkezdődött a durrogás. Mindig jól tudtam célozni, kettőt lelöttem, egyre nagyon emlékszem. Amikor visszaértünk autóval a meghívó vadász udvarára, ahol várt a kislányom – az anyja persze nem volt ott –, figyelmetlenül, nem gondolva az ő érzékenységre, elkezdtek kipakolni a terítéket. A kezemben volt épp az a gyönyörű gácsér, a feje lelógott, egy csepp vér volt csak a csőre hegyén, egyébként semmilyen sebesülés nem látszott rajta. A tolla a hasán hófehér volt, a nyakán eozinosan csillogó lilás-fekete. Odaszaladt Eszter, a nagylányom, aki akkor annyi idős volt, mint most a kicsi, hat-hét éves, gyöngéden megsimogatta a kezemben lévő vadkacsát, és ezt suttogta: szép kis madár. A nézését nem felejttem el, és azt hiszem, hogy ekkor lettem bizonyos értelemben fölnőtt vagy értem meg érzelmileg valamelyest, mert attól kezdve nem vagyok képes állatokat gyilkolni. Pedig, ugye, ez az az eset lenne, amikor azt lehet mondani, hogy ez sport, teljesítmény, ráadásul az elejtett vad ennivaló. Nem tudom pontosan, mikor jött elő ez az élmény vagy az ezzel kapcsolatos álmom, ami azután vissza-visszatért. A történetet a vadászokkal francia filmen is láthattuk: megerőszkolnak egy lányt, aki eltévedt az erdőben. És bár nem mondják ki, apránként mindben kialakul az állati kegyetlen terv a lány megölésére, hogy ne tudja elmesélni, mit tettek vele. Végül is nem húzzák meg a ravaszt, semmit nem csinálnak, csak körülveszik, ácsorognak, bámulják és a lány kétségbeesetten begázol a mocsaras tóba és bugyborékolva elmerül. A táj gyönyörű, napkelte, csillog a víz. Az álmom a következő: egy vadkaca lemerül, azután följön, kidugja a fejét és azt mondja, *hápi*, elmerül, újra följön, kidugja a fejét és azt mondja *hápi* – és én sírok álmomban. Ez az álom kísértett egy darabig.

Érettségi után, mintha nyár lenne. Nagyapám visszakapta az államosított házát, de a felét eladta, mert félt, hogy újra elveszik tőle a kommunisták. Ekkor összeroppant. Az igényesen összegyűjtött tárgyakkal, berendezésekkel ez a ház volt az életműve és a boldogsága. A lányának nem sikerült az élete, elvált és ekkor rossz házasságban vergődött, hát igen, az öcsémel mi is ott voltunk. Azon a nyáron egy vasárnap hazalátogattam, másnap fölvételre mentem. Ez a fölvételi izgatott, foglalkoztatott, türelmetlenül konstataáltam, hogy nagyapám kétségbeesett arccal ül a nappali szobában a kis *sámedlin*, amit ő fabrikált. Olyan ez, mint egy népmese, de az arcán a ször-

nyú depresszió semmiféle mesébe nem illik. A viselkedése engem akkor bosszantott. Miért nem beszél? Miért nem mondja el, mi a baja? Miért nem megy ki sétálni? Nem sorolom tovább ezeket az ostobaságokat. Ekkor láttam utoljára. Vagy nevelőapám az elmeosztályon, kikötve egy hálós ketrecben, a szineggé tekeredett mocskos gézdarabok beleyágnak vékony csuklójába. Az egykor százhuszkilós ember lefogyott csont-bőrre, negyven kiló. Így van előttem: meztelenül, összekuporodva. Édesapám Csillaghegyen élt a második feleségével, anyukája a drága Csillagnagymama már elment. A második házasságából való lánya is asszony már. Tudom, hogy apám nagybeteg. Meglátogatom, fekszik az ágyán, hallgatom: önző vagy, add el a pesti lakást és abból telik a lányodnak is, Eszternek. Aztán befordult a fal felé. Nem szólt többet egy szót sem. Te se adtad el a csillaghegyi házat miattunk – gondoltam magamban. Te sem voltál nagylelkű. És így tovább, jöttek a kegyetlen, meg nem gondolt vádak. Persze, ezeket nem mondtam ki, még az hiányzott volna! És hát, egyikén utolsó berényi látogatásaimnak, az idők összekeverednek már – de ez nem is fontos – látom, hogy a konyhában a hajdan pedáns és tehetséges háziasszony, Éd körül mocskosak a poharak, ételmaradékok száradnak a tányérokra és egy bögrében összegyűjtve szikkadnak a barnásra színeződött teafilterek, amelyeket újra és újra kifőzött, és én majdnem ordítva magyarázom anyámnak, hogy nem szorul rá, ne legyen ilyen zsugori. Hozok én neki annyi teafiltert, amennyit akar! Persze, ezek üres szavak maradtak, öt perc múlva már elfelejtettem, hogy igen, hozhattam volna pár doboz teát. Csak nézett maga elé, lesütötte a szemét, nem gondoltam és akkor arra, hogy nyolcvanévesen már fárad az ember, nem föltétlenül veszí föl a szemüvegét és nem látja a piszkot a mosatlan edényeken. Nem sokkal az eset után egy este Budapesten, a nagyanyámtól örökölt lakásban megszörrent a telefon, a vonal másik végén bemutatkozott a rendőrezredes és arra kért, hogy üljek le. Egy... erre nem vagyok képes.

Miért gyötöröm magam ezekkel a dolgokkal? Miféle mentséget keresek? Mit akarok bizonyítani? Mit akarok megtudni? Miért akarám büntetni magam, hisz köztudott, hogy ilyenek vagyunk, mind. Későn jön a lelkiismeret-furdalás. A barátaim. Hanferke. Összetört csipőprotézis, depresszió, áttételes rák. Meglátogatom a kórházban, már nem kívánja az italt, remeg és megkér, hogy kísérem ki a vécére. Persze, megteszem, de. De... Mikor visszamegyünk, leül az ágyra, a kezem után kap, kényszeredetten engedem, hogy szorongassa. Ezt mondja: Gyula, elolvastam, amit írtál, de nem értem... kiről van szó. Nagyon félek. Félek. Félek. Ismételtette. Félkész novellámban, amit bevittem neki, ő szerepelt. Nem kapcsolott, nem jött rá.

Dezső utolsó levele a halála előtt egy héttel kelt, valószínűleg a felesége adta föl nekem. Ezek nem publikus dolgok, se a hosszas telefonbeszélgetéseink, személyes ritka találkozásaink témái sem föltétlenül. Tehát, ahogy megjegyezte Mátyás, akit annyira tisztelt Tandori, hogy egy díjátadón kezét csókolt az idős mesternek – micsoda gesztus ez is! –, szóval Mátyás azt mondta, hogy az író nem lehet úriember. Most már értem, hogy ez mit jelent. Az állt a levélben, hogy idézem: „Drága Gyulám, szeretetemet külön fokozni nem tudom, de *ilyenekből* hadd legyen Nálad minél több.” Ezek nem másolatok voltak, hanem eredeti rajzok, széria-firkák kedvenceiről: Camus, Aljosa, Maigret felügyelő, Virginia Woolf... Részben ilyen képekből állította össze utolsó kötetét, amelyet még kezébe vehetett, mielőtt mindenféle papírt elejtett volna: *Nincs beszédülés* (2019). Az utolsó nagy újítása! Regény szavak, *beszéd* nélkül. Logikusan ide kellett eljutnia: „némaság a hang helyett”, azután kép, csupasz grammatika, majd sok szöveg, itt pedig rajzokban elbeszél, imitált írás. Nem mellesleg az ostoba divatszóra (bevallalás, bevallalós) rímelő, ingyenceknek való, sokértelmű filozofikus címet kreált megint: *nincs beszédvé válás*, sem *szédülés*, illetve mégis van, hiszen írva vagyon: „beszédülés”! Az írás beszédülhet, beszédvé válhat! Maga a könyvmű (az *Ördöglakat* folytatásaként, meghaladásaként) világirodalmi-művészeti unikális találmány. Lehet, hogy az *irodalmi* szót itt kicsit magyaroznunk kéne. Megteszem. A grafológusok pszeudoírásnak nevezik a sordíszot, az írni nem tudó óvodás folyamatot, zsinóros vonalvezetést a papíron, mikor azt állítja, hogy ő most ír. Ezt a jelentésnélküli játékvonalat a gyerekek képesek fel is olvasni. És evidencia, hogy ez a különleges tehetségű ember, aki az első kötetében, a *Töredék Hamletnekben*, megint világirodalmi rangon mondva: a filozófiai költészet csúcsáig jutott... kitaposott úton továbbra sem haladhatott. Csak, ahogy ő maga írta: „Ha egy út folytathatatlanul látszik, vagy talán az is, mi magunk változunk meg, hogy továbbléphessünk.” Ez parafrázálása és persze, egyéni értelmezése a héraikleitoszi aforizmának, amelyet oly szívesen emlegetett és variált, hogy tudniillik kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba. Az említett sorozatok olyan művész rajzai, aki egész életében regényírónak készült, írt is jó párat, ezekkel forradalmian – micsoda hülye szó! – megváltoztatja a regényírásról alkotott elképzeléseinket, a regénykomponálás addig feltételezett lehetőségeit, módosztatja. Nagyképűsködünk egy kicsit: világirodalmi paradigmaváltás a regényírásban, az *elbeszélésben*. Ez a váltás a híres *Sárga könyvben* kezdődött, amikor a lírát már a legmagasabb érzelmi és intellektuális telítettségre fejlesztve elkezdett áttérni – jobb szó híján mondom – epikára. Fogása – leegyszerűsítve – az volt, hogy idézte saját magát. Ezt a pályán végig megtette többféle variációban. Az *Egy talált tárgy megtisztítása* című kötetben például azt az egyszerű trükköt alkalmazza, hogy az egyes szám első személyt harmadikra váltva megismétli a közlést. „– mondom, ősz volt –, / MONDJA, ŐSZ VOLT” Ez az a pillanat, amikor nem a regény lírizálódik, mint Proustéknál, hanem a líra epizálódik, regényesül. Ez volt Tandori második nagy újítása (a koanjai után).

Emlékszem, az Irodalomtudományi Intézetben találkozást kértem Béládi Miklóstól, illetve a titkárnőjétől, a felejthetetlen R. Takács Olgától, kinek özvegye, a polihisztor Hajtó Béla jelenleg is Szentendrén gubbaszt a saját kezével épített ház alsó, szuterén szintjén, és az elmúláson töpreng minden pillanatban. No, Takács Olga, aki tele volt tüzzel és jóindulattal, elintézte, hogy a legendás híru, kemény állkapcsú, szikrázó szemű, dühödten cigarettázó, csapzottan

hullámos hajú irodalomtörténész, később atyai jó barátom, fogadott. Följöttem Jászberényből, vártam rá, egy óra múlva bemehettem hozzá, ekkor találkoztunk életünkben először. Izzott a levegő a Ménesi úton, fölállt a gyönyörű antik íróasztalától, megtörölte veritékes homlokát, kipöckölt felém egy Marlborót, kurva meleg van – mondta. Ekkor bemutatkoztam. Tudom, mosolygott kicsit. Nem részletezem, Mátyásról szerettem volna írni az akadémiai *Kortársaink* sorozatba. Béládi nem csodálkozott az ötleten, de nem is köntörfalazott: Mátyásról más fog írni, illetve nem fog. Vargha Kálmánnak, Mátyás szakértőjének és barátjának itt elsőbbségi joga van, de Kálmán sose fog elkészülni a Mátyás-monográfiával. Mindenesetre, te hagyd ezt a témát, van itt más. Ki rokonszenves még? Makogtam írókról, költőkről, na, nem az akkor agyontanított kommunista ideológia kegyeltjeiről. A *tűrtek* tetszettek, a „polgári humanisták”. Ühüm, ühüm – hümmögött Béládi, van itt valaki. Tandori Dezső. Ő neked való lenne. Hát így kezdődött, hogy négy évtizede foglalkozom ezzel az életművel. És amit a művészetről tanultam, ami valóban izgalmas irodalmi élményt magamnak megkaparintottam, annak jelentős részét, túlnyomó részét!, Tandori olvasásának s a vele való ismeretségnek köszönhetem.

Először a nyolcvanas években kerestem személyesen. Jelentkezésemet, ezt a szót használom most: *szívélyesen* fogadta és javasolta, hogy találkozzunk a Lánchíd presszó teraszán, nyolc órákor, reggel. Ekkor még nem kapcsoltam, hogy mit jelent ez, csak megérkezvén hökkentem meg, hiszen tízkor nyitnak, senki nem ült az asztaloknál. Megjött pontosan. Ismerkedtünk, beszélgettünk, közölte, hogy tizenegy óráig ér rá. Este hétig sétálgattunk, iszogattunk a városban. Többször átmentünk és visszajöttünk a Lánchídon. Emlékszem, például milyen érdekes dolgokat mondott az egzisztencializmusról, ez engem nagyon érdekelt akkor. Fura, hogy az aspiráns fölvételimen is erről kérdezett a fiatal vizsgázató, utóbb neves marxista filozófiaprofesszor. Gyengén válaszoltam, nagyon egyénien és nem szakszerűen. Ez most mindegy. Nem vettek föl, már ez is mindegy. Később maximális pontszámmal fogadták el a kandidátusi védeésemet. Régen volt. Tetszett Dezső szellemessége, máshol is elmondott ilyesmit, hogy az egzisztencialisták úgy élnek, mint mindenki más, de mindig beszélnek is róla. És a szereplései! Jól emlékszem némelyikre. A székfoglalóján a patinás akadémiai előadásban nagyszámú közönség előtt jelent meg ez a karcsú, fiatalos alak, drapp, kissé trapézos jampinadrágban, világoskék dzsekiben. Mikor bejött a terembe, pár szót beszélgetett velünk. Parancs Janóval ültünk ott, Deák Lacival, Parancs Pannival. Dezső ekkoriban volt ötvennégy kiló. Csinos, sovány agár, rebbenő kékszemű, igen finom, jóarcú entellektüel „bocsánatkérő mosollyal, / mint akinek rongyos a feje”. Vagy a Bölcsészkaron – ahol, ahogy mondani szokták, a csilláron is lógtak, tömve volt az auditorium – *A dal változásai* címmel tartott szakszerű, izgalmas kurzust, amit vastapssal jutalmaztak a diákok. A hallgatóság soraiban neves professzorok, irodalomtörténészek. Még egyet említke, hogy cáfoljam a mendemondát, miszerint ez az író, költő, képző- és előadóművész nem vállalt volna semmilyen közszereplést, megjelenést. Ez nem igaz. De egyszer csak abbahagyta, mert olyan kedve támadt, vagy úgy érezte magát, vigyázzunk a szavakkal! Tehát az egyik nemzetközi könyvfesztivál nagyeseeményén ő volt a moderátor, olyan szereplők között, mint az új-újholdasok, Esterházy Péter, Németh Gábor, Garaczi, Györe, nem is tudom, és külföldi szerzők. Három nyelven, magyarul, angolul és németül csevegett, hihetetlenül természetesen, a nemzetközi közönség nevetett és közöletapsolt. Nem felejttem el. Minthogy azt sem, amikor utoljára láttam. Talán tavaly. Hetvennyolc éves korában néha még fogta magát, fölült a villamosra, és elzötyögött a Fehérvári úti piacra rossz bort inni. Emlegette is többször telefonon, hogy felétek jártam... Ekkor még együtt éltem a kislányommal és az anyjával. Fölszálltam A-val a negyvenhetesre, ott ült, terpeszkedett, folyt le a székről egy hajléktalan kinézetű, az ablakon kifelé bámuló, sísapkás, rosszul öltözött pacák. Ő. Nyilván már előbb észrevett, de nem mozdult, és én, mivel nem tudtam elképzelni, hogyan mutassam be társnémat, akivel szokás szerint éppen gyűlölködve öltük egymást, úgy tettem, mintha ott se lennék. Nézett kifelé az ablakon a Felügyelő, düledt, vizenyős halszemmel, mindig is óriási pupillái most különösen tágra meredtek. Ijesztő volt, szuggesztív, nyomasztó monstrum. A földre ledobva koszladt válltáskája, amit magával hordott mindig, üresen vagy papírokkal, madáreséssel vagy piával... A halála előtti hetekben gyakran hívott, általában délelőtt tizenegy felé csöngött a telefon. Ekkoriban már rosszul volt, telve reális félelmekkel, borzalmas dolgokról számolt be, ahogy én is, ezt nem kívánom részletezni. Magányosak voltunk, kétségbeesettek, mindenről beszélgettünk, mindenről. Ő logisztikusan (Fogarassy jellemezte így), szenvedélyesen, mindenkor humorral, szövickekkel is. Megalázó szenvedésekről, irodalomról, ismerősökről, ál- és igazi barátokról. (Alig volt már barátja, elhaltak mellőle, volt egy fogyó listája...) Leszögezte, hogy ki sem bírná az életet, ha nem tudná, hogy felhívhat. Viszont belém fészkelődött a kicsinyes, hiú gondolat, hogy önző alak, mindig csak akkor jelentkezik, ha neki van szüksége rám, én nem is érdeklém. Mindeközben magánéleti kínjaim ellenére nekem tetsző munkákat erőmön felül elvállaltam, örökös lemaradásban a határidőktől – én, aki korábban mindet kényelmesen betartottam. Most háromnaponként összeszedtem magam a délelőtt közepére, nekikészültem írni, jegyzetelni, ilyenkor csörrent meg a telefon. Vegyes érzelmekkel beleszóltam, majd meglepődve a tervezett és sürgető melóról, végtelenbe nyúló, jól eső szövegelés vette kezdetét, melyet valahogy mindig kurtán fejezett be, mint akit megijesztettek. A halála előtti napok egyikén nem vettem föl a fél tizenegyes telefont. A fenébe, dolgoznom kell, megvagy te nélkülem, gondoltam, tudtam, hogy ő az. Mit akarhatott mondani? Valami zárlatot, végérvényest? A kompozíció mestere, mágusa volt – a vibráló sokféleséget és az ezerfelé elágazó relációkat, inspirációit, motívumait tömbbé, *egyetlenné* kovácsolta, szötte. A krimicselekményt, egy telefonbeszélgetést, az életét, mindent.

Itt van egy dialógusunk a számítógépemen. Egyszer talán meggyőzőm magam, hogy közreadhatom, hogy illik a *kompozícióba*.